

การวิเคราะห์บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล
ในฐานะวรรณกรรมเพื่อการแสดง
The Analysis of Her Serene Highness Princess
ChalermkhetrMagala's Plays
as Performance Literature

(Received: Oct 6, 2021 Revised: Nov 23, 2021 Accepted: Dec 8, 2021)

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้¹
Passapong Pewporchai

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้คือเพื่อศึกษาวิเคราะห์บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลในฐานะวรรณกรรมเพื่อการแสดงโดยการวิจัยนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารโดยศึกษาจากบทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงพระศพ เมื่อปี พ.ศ. 2500 พระองค์ทรงมีความสามารถในการประพันธ์บทละคร โดยพระนิพนธ์ขึ้นมา 2 เรื่อง คือ ปันหยิมสาหรัง ซึ่งดัดแปลงจากตำนานแปลเรื่องอิเหนาบ๊อบของอินโดนีเซียดั้งเดิม และ รุ่งฟ้าดอยสิงห์ ซึ่งดัดแปลงมาจากนวนิยายชื่อเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า บทละครนี้มีคุณค่าในฐานะการเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดง โดยแบ่งออกเป็น ด้านเนื้อหา ด้านการสร้างตัวละครและด้านการใช้ภาษา และยังทำหน้าที่ในการสะท้อนค่านิยมและสังคมในสมัยนั้น ๆ รวมถึงเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้และส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคคลอีกด้วย

คำสำคัญ: บทละคร วรรณกรรมการแสดง พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

The objective of this research is to study and analyze the plays composed by Her Serene Highness Princess Chalermkhetr Magala as performance literature. This study is documentary research. The data was collected by studying the dialogue and musical plays composed by the princess which were published in a book commemorating the royal cremation ceremony in 1957. The princess was a talented composer who composed two plays, namely “Panji Misarang” which was adapted from the book translated from the original Indonesian legend and “Rungfa Doi Sing” adapted from the novel of the same name. This type of plays was performed by adding parts of songs into spoken dialogues. From the analysis, the plays were found to contain performance literature value in terms of their content, character creation, and language use. It is critical for plays to hold such values and act as a tool to promote learning and creativity of individuals and society in a certain period.

Keyword: Plays, Performance Literature, Princess ChalermkhetrMagala

บทนำ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลประสูติเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พุทธศักราช 2435 โดยเป็นพระชายาของพลโทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ตันราชสกุลยุคล มีพระโอรส 3 พระองค์คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมทิฆัมพร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ โดยพระองค์ทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชและหม่อมแม้น บุนนาค (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2555)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล ทรงสนพระทัยในงานด้านศิลปะและทรงโปรดการแสดงเป็นอย่างมาก ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ พระโอรสได้กล่าวไว้ในคำนำหนังสือบทละครเรื่อง ปันหยิมisahวัง และ รุ่งฟ้าดอยสิงห์ พระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล ซึ่งจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พุทธศักราช 2500 ความว่า

“เกือบตลอดพระชนม์ชีพ แม่ทรงโปรดการเล่น
ซึ่งศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นการละครหรือดนตรี เท่าที่ชีวิต
ของข้าพเจ้าได้เห็นมา ไม่เคยขาดได้เลย หากจะพูดแล้ว
ก็เกือบจะเรียกได้ว่าบุคคลในพระบรมราชวงศ์จักรีเกือบ
ทุกพระองค์และทุกคนต่างก็มีความสนพระทัยและสนใจ
ในศิลปอันสูงส่งนี้ด้วยกันทั้งนั้นไม่มากก็น้อย ดังที่จะได้เห็น
ผลงานอันยิ่งใหญ่ในทางศิลปะ ที่แต่ละพระองค์และบุคคล
ได้มอบให้เป็นสมบัติไว้กับชาติไทย

ครั้งหนึ่งแม่ทรงอ่านเรื่อง ‘ปันหยิมิสาหรั่ง’ บทพระนิพนธ์ของทูลกระหม่อมลุ่มกรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงแปลและนิพนธ์เป็นร้อยแก้วจากหนังสือภาษามลายู เรื่องนี้เป็นต้นเรื่องซึ่งแปลงมาเป็นเรื่องอิเหนาของเรา แม่ทรงโปรดได้ทรงขอประทานอนุญาตเจ้าพิธีกรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิจมาเป็นบทละคร และได้นำแสดงในปีพ.ศ. 2495 เป็นที่นิยมในหมู่คนดูมาก ต่อมาจึงได้ทรงถอดเรื่อง ‘รุ่งฟ้าดอยสิงห์’ ของ นายเลียว ศรีเสวก ซึ่งใช้นามปากกาว่า “อรรวรรณ” ซึ่งเป็นหนังสือร้อยแก้วที่มีผู้นิยมมากมาถอดเป็นบทละครเพื่อเป็นการทดลอง เพราะนายเลียว ศรีเสวกกับครอบครัวของข้าพเจ้ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอย่างเป็นกันเองมาเป็นเวลานาน ผลทดลองละครเรื่องนี้ก็นับว่าได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ เช่นเดียวกัน บทละครเรื่อง ‘รุ่งฟ้าดอยสิงห์’ ได้แสดงเป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2497”

จากคำกล่าวของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคล การข้างต้น นอกจากสะท้อนให้เห็นความสนพระทัยด้วยใจจริงแล้วยังสะท้อนให้เห็นความพยายามของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคลที่จะสืบสานคุณค่าทางด้านการดนตรีและละครอีกด้วย

“ปันหยิมิสาหรั่ง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” นับเป็นบทละครพระนิพนธ์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคลได้ทรงปรับและดัดแปลงจากเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและสะดวกต่อการดำเนินการแสดง อีกทั้งยังเป็นบทละครที่พระองค์โปรดมาก ด้วยเป็นบทละครที่ได้ทรงพระนิพนธ์เป็นบทละครอย่างสมบูรณ์ บทละครสองเรื่องนี้เป็นบทละครที่มีคุณค่าในด้านการดัดแปลงงานเขียนให้เป็นบทละคร และยังสะท้อนความนิยม

ของยุคสมัย โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2500 ที่มีความนิยมเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่า หรือเรื่องราวในท้องถิ่นของประเทศ อาทิ นวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการที่โด่งดังในยุคนั้น เป็นต้น

นอกจากนี้ ชลดา เรื่องรักซ์ลิขิต (2557, น. 214) ได้ศึกษาและกล่าวถึงบทละคร “ปันหยิมisahring” ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลทรงพระนิพนธ์บทละครพันทางเรื่องปันหยิมisahring ซึ่งเป็นเรื่องอิเหนาอีกสำนวนหนึ่งของไทยที่มีโครงเรื่องและเนื้อหาต่างจากบทละครในเรื่องอิเหนาและดาหลังที่เคยมีมาแต่สมัยอยุธยาและสืบทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อแสดงในงานฉลองวันประสูติเมื่อ พ.ศ. 2495 ที่วังมั่งคละสถานหรือวังมั่งคละเวศน์ซึ่งเป็นวังที่ประทับของพระองค์ทรงได้เนื้อหาจากพระนิพนธ์เรื่องอิเหนา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงแปลจากต้นฉบับภาษามลายูเรื่องทิกะยัต ปันหยี สะมิหริง ซึ่งเป็นร้อยแก้วและมีร้อยกรองแทรก โดยทรงเก็บความและดัดแปลงเนื้อหาให้กระชับเพื่อให้เหมาะแก่ผู้ชมสมัยใหม่ ทั้งยังทรงนำคำบางคำ กลอนบทละครบางวรรคและบางบทในพระราชนิพนธ์บทละครในเรื่องอิเหนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมาไว้ในเรื่องปันหยิมisahringด้วย

ภาพที่ 1 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล
ทอดพระเนตรละครและโขน
(ธนิต อยู่โพธิ์, 2494)

ในส่วนบทละครเรื่อง “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมงคล ได้บรรยายไว้ในตอนต้นของบทละครว่า บทละครเรื่องรุ่งฟ้าดอยสิงห์นี้ได้เขียนจากเค้าโครงของนวนิยายที่เขียนโดย “อรรณพ” เมื่อพระองค์ได้อ่านแล้วรู้สึกชอบใจ จึงขออนุญาตจากเจ้าของ มาดัดแปลงเป็นละครเพื่อจะให้ศิลปินทั้งหลายประเภทที่เคารพนับถือได้มาร่วมแสดงในงานวันเกิดของพระองค์ท่านโดยทั่วถึงกัน (สุดารัตน์ กัลยา, 2540)

วิภา วิสเพ็ญ (2549) และเสาวนิต วิงวอน (2555) ได้กล่าวถึงความสำคัญศิลปะการละครว่าเป็นแหล่งรวมของศิลปะทุกแขนง มีส่วนสำคัญในการยกระดับจิตใจของมนุษย์และให้คุณค่าเชิงสาระแก่ผู้ชม นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2545) ยังกล่าวถึงหน้าที่ของละครว่า ละครมีหน้าที่ในการสะท้อนทัศนคติ สังคม ค่านิยม และเป็นกลไกการเรียนรู้ รวมถึงเป็นที่ปลดปล่อยทางจิตใจของผู้คนในสังคมอีกด้วย

โดยทั่วไปวรรณคดีการแสดงไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ชมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังมีคุณค่าหรือประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกมาก ดังที่ นิดา มีสุข (2543) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการแต่งวรรณคดีการละครว่าประกอบด้วย 1) วรรณคดีการละครเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อประโยชน์ทั้งการแสดงและการอ่าน 2) วรรณคดีการละครมุ่งให้ความบันเทิงเป็นหลัก และ 3) ใช้เป็นสื่อปลูกฝังแนวคิดที่ผู้สร้างวรรณคดีการละครต้องการ ดังนั้นในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงคุณค่าบทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมงคลในด้านการเป็นวรรณคดีการแสดงว่ามีลักษณะการดัดแปลง เพิ่มเติม เรื่องราวและกลวิธีการประพันธ์อย่างไร ให้ความเหมาะสมในการจัดแสดงเป็นละคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทละครเรื่องบันยิมิสาหรั่งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑลในฐานะวรรณกรรมเพื่อการแสดง โดยวิเคราะห์ในด้านของเนื้อหา ด้านการสร้างตัวละคร และด้านการใช้ภาษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัย โดยศึกษาจากเอกสาร (Content Analysis) ขอบเขตการวิจัยคือบทละครในพระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑล 2 เรื่อง คือ บันยิมิสาหรั่ง และรุ่งฟ้าดอยสิงห์ หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงพระศพของพระองค์เอง เป็นข้อมูลหลักในการวิจัยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการดำเนินการค้นคว้า โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้ คือ 1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครและวรรณกรรมเพื่อการแสดง 2) ศึกษาบทละครที่นำมาใช้วิเคราะห์
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
3. ขั้นสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑลทรงรักและสืบทอดศิลปะด้านการดนตรีและละครอยู่เสมอ และได้ทรงนิพนธ์บทละคร 2 เรื่อง คือ “บันยิมิสาหรั่ง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” ซึ่งถือเป็นบทละครที่ได้ทรงนิพนธ์ไว้อย่างสมบูรณ์และได้รับความนิยมจากคนดูเป็นอย่างมาก โดยบทละครทั้ง 2 เรื่องนี้พระองค์ทรงดัดแปลงจากเดิมเพื่อให้ทันสมัย

และสะดวกต่อการฝึกซ้อมจึงนับว่ามีคุณค่าในด้านการดัดแปลงให้เป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดงเสาวนิต วังวอน (2555) กล่าวว่า วรรณกรรมการแสดงนับเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นบทในการแสดงประเภทต่าง ๆ การพิจารณาคุณค่าของวรรณกรรมการแสดงไม่อาจใช้หลักเดียวกับวรรณกรรมสำหรับอ่านได้ทั้งหมด แต่ต้องศึกษาลักษณะเฉพาะของตัวบทควบคู่ไปกับองค์ประกอบของการแสดงด้วย จึงจะเข้าใจและประเมินค่าวรรณกรรมการแสดงซึ่งเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งได้อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทละครทั้ง 2 เรื่องของพระองค์ในด้านคุณค่าด้านการเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดง โดยแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ 3 ประเด็นคือ ด้านเนื้อหา ด้านตัวละคร และการใช้ภาษา ดังในประเด็นต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา จะเห็นว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบางส่วนในบทละครให้มีความเหมาะสมจะเป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดง อาทิ การปรับให้มีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็วขึ้น การบรรยายเหตุการณ์ผ่านการเจรจาของตัวละคร มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องให้มีความเหมาะสมกับการแสดงมากขึ้น โดยมีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว มีการปรับเปลี่ยนตัวบทบางตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 มีการดำเนินเรื่องรวดเร็วขึ้น

บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลเป็นบทละครพันทางและเป็นบทละครพูดสลัปรำ อย่างไรก็ตามจะเน้นบทเจรจาและการบรรยายเรื่องเป็นสำคัญ ถือว่ามีบทรำน้อย ดำเนินเรื่องด้วยบทร้อยกรองที่แต่งเป็นกลอน รวมถึงใช้การบรรยายเป็นร้อยแก้วประกอบด้วย โดยเฉพาะการบรรยายเรื่องย่อตอนเริ่มเรื่อง ตลอดจนในฉากต่าง ๆ แต่ละฉากเป็นเหตุการณ์สั้น ๆ บางฉากมีกลอนบทละครเพียง 1 บทเท่านั้น มีเพลงหน้าพาทย์และเพลงร้อง ส่วนมากให้ตัวละครเจรจาเป็นร้อยแก้วและมีคำบรรยายร้อยแก้วเพื่อให้ดำเนินเรื่องได้รวดเร็วเหมาะสมกับเวลาในการแสดง และทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องที่รับชมได้

1.1.1 การเปิดเรื่อง

บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตทรงมงคลจะเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเรื่องย่อ เพื่อให้คนดูเข้าใจพื้นเรื่องโดยละเอียดก่อนจะรับชม โดยในเรื่องย่อจะบอกถึงลักษณะสำคัญของตัวละครในการดำเนินเรื่องนั้นว่าเป็นใคร อุปนิสัย บุคลิกหน้าตาและรูปร่างป็นอย่างไร รวมถึงบรรยายถึงฉากในเรื่องประกอบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ชมเห็นภาพและเข้าใจเนื้อเรื่องได้มากยิ่งขึ้นเพื่อการรับชมอย่างมีอรรถรส หลังจากนั้นจึงเริ่มเข้าสู่เนื้อเรื่อง

1.1.2 การบรรยายเหตุการณ์

ในการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ จะไม่ค่อยมีบทบรรยายมากนัก โดยจะเน้นการแสดงออกหรือบอกผ่านการกระทำของตัวละครเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามในบางเหตุการณ์จะบรรยายอย่างรวบรัดและจะมีลักษณะเป็นบทร้อยกรองมาแทรก ส่วนมากจะเป็นการพูดเจรจา เพราะมุ่งดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมisahรั้ง

กาหลัง: ขอบใจเจ้ามากนัก ที่มีความจงรักภักดีต่อข้า เจ้าเดินทางเหน็ดเหนื่อย มาจงไปพักผ่อนกันเสียที่ ตำมะหงง (ตำมะหงงรับคำพระเจ้าค่ะ) จงไปจัดตักทาล้างลูกหลวงให้ปันหยิมอยู่ (ตำมะหงงคลาตออกไปกับศิริกัน) นี่แน่ะ สิ่งหลูกข้า ปันหยิมไปพักตักทาล้างที่อายะจัดให้เขาเจ้าต้องกินข้าวร่วมกับเขานะ (ศิริกันฮึดฮัด แต่ต้องยอมทำตามด้วยกลัวพระราชบิดา)

(กะเรียนทองชั้นเดียว)

เมื่อนั้น	ศิริกันคุมคิดริษยา
ฝันพระทัยถวายบังคมลา	ชวนปันหยิมลีลาจากวังในฯ

(ในระหว่างเดินทางมาที่พักที่จัดให้ปันหยีนั้น ต้องมีตำรวจรายทาง กันพระกลดต้องมีประชาชนหญิงชาย คอยดูแลเมืองให้โจษขมเขย รูปโฉมปันหยีต่าง ๆ ว้างาม ประดุจปะตาระชะคัสเสด็จจากฟ้ามาสู่ดินและทำให้หลงรัก กันต่าง ๆ ระหว่างทางเดินนั้นให้ศิริกันอิจฉาปันหยี ยึดยึด ที่มีคนนิยมมาก และอยากจะสวйдังปันหยีบ้าง เหตุการณ์ เหล่านี้พี่เลี้ยงทั้งสี่เห็นตลอดและสอดรู้ภายในใจศิริกัน จึงเอามาล้อเรียนในเวลาเลี้ยงอาหาร)

(ปันหยีมิสาหรงและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 100 – 101)

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

สิงหะ: ถ้าหากว่าพี่จะสาบานว่าจะรักน้อง จนวันตาย นอกจากดวงใจของเจ้าที่รักยังจะมีสิ่งใดตอบแทน ให้พี่ชื่นใจบ้างละยอดรัก

(แล้วหนุ่มก็ก้าวเข้าไปยังแท่นบูชา จุดธูป จุดเทียน นมัสการพระพุทธปฏิมากร แล้วพนมมือปฎิญาณ)

(ม่านมงคล)

ข้าแต่องค์พระสัพพัญญูเจ้า ขอน้อมเกล้าอัญชลี
จิตตั้งมั่นด้วยอำนาจ แห่งพระพุทธเชอนันต์
ไม่เหันจะรักรางปร้างราฯ

(ปันหยีมิสาหรงและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 190)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าการบรรยายเหตุการณ์ในเรื่องปันทิมีสาหรังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์ มีการวงเล็บข้อความเพิ่มเติม เพื่อบอกลักษณะการแสดงออกหรือกำกับการกระทำของตัวละครให้สามารถสื่อความหมายที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และผู้แสดงสามารถแสดงได้ตามบทบาท อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดเนื้อเรื่องการบรรยายบางส่วนเพื่อให้การดำเนินเรื่องมีความกระชับชัดเจนมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

1.2 มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่อง

บทละครเรื่อง “ปันทิมีสาหรัง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมงคล พระองค์ทรงได้ดัดแปลงเนื้อหาบทละครมาจากเค้าเรื่องเดิม กล่าวคือ บทละครเรื่อง “ปันทิมีสาหรัง” ได้ดัดแปลงมาจากต้นฉบับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และดังที่ได้ทรงกล่าวไว้ในคำบรรยายวันแสดงว่า “...ผู้แต่งขอกราบถวายบังคม ขอประทานอภัยโทษในการที่ได้ดัดแปลงเป็นละคร เพื่อจะให้เข้ากับการแสดงและร้องรำนี้ มีบางอย่างจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย แต่ก็ได้พยายามที่จะมิให้เสียเค้าโครงเดิมของเรื่องไป” นอกจากนี้ บทละครเรื่องปันทิมีสาหรังยังเป็นบทละครที่เน้นบทเจรจาและการบรรยายเป็นสำคัญ รวมถึงมีการปรับแต่งท่วงทำนองขึ้นใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นทำนองเพลงชาวซึ่งสามารถสอดคล้องกับเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี ส่วนเรื่อง “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” ทรงดัดแปลงมาจากค่านิยายเชิงมรณของ “อรวรรณ” ดังที่พระองค์ได้ทรงกล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้อ่านแล้วรู้สึกชอบใจจึงขออนุญาตจากเจ้าของมาดัดแปลงเป็นละครพูดสลับรำ ตามความพอใจของข้าพเจ้า เพื่อที่จะให้ศิลปินทั้งหลายประเภทที่เคารพนับถือข้าพเจ้า ได้มาร่วมแสดงในงานวันเกิดของข้าพเจ้าโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้ามีใจรักและคิดจะเชิดชูศิลปินอยู่เสมอ อีกประการหนึ่ง “อรวรรณ” กับข้าพเจ้าก็คุ้นเคยกัน “อรวรรณ” นั้นนับถือรักใคร่ข้าพเจ้าเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่เคารพคนหนึ่งของเขา ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าออกปากขออนุญาตต่ออรวรรณก็ไม่ขัดข้อง และยินดีมอบด้วยความเต็มใจ” นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงในด้านการเพิ่มเนื้อเรื่อง

ด้านการตัดทอนเนื้อเรื่อง และด้านการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่อง ดังตัวอย่างในเรื่อง “ปันหยิมisahวัง” ซึ่งชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2557) ได้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้

1.2.1 การเพิ่มเนื้อเรื่อง

บทละครเรื่อง “ปันหยิมisahวัง” ได้บรรยายถึงภูมิหลังก่อนเริ่มแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้รายละเอียดในเบื้องต้น มีการปรับแต่งทำนองเพลง มีการเพิ่มหรือแทรกบทตลกต่าง ๆ ทั้งที่มีบทแน่นอน และเปิดโอกาสให้ตัวละครได้กล่าวเองตามแต่จะเล่น เพื่อเพิ่มสีสันความสนุกสนานให้แก่ผู้ชม และเพื่อความต่อเนื่องระหว่างเปลี่ยนฉากหรือเนื้อหาของเรื่องเป็นต้น

1.2.2 การตัดทอนเนื้อเรื่อง

ตัวอย่าง ในตอนต้นของบทละครเรื่อง “ปันหยิมisahวัง” ผู้นิพนธ์ทรงตัดรายละเอียดเรื่องเทพยดาจุติมาเป็นกษัตริย์วงศ์เทวา 4 พี่น้อง ได้แก่ระตุกริปัน ดาหา กาหลัง และปิูกันธาสำหรับ โดยนำไปไว้ในคำบรรยายก่อนแสดงละคร ดังตัวอย่าง

เรื่องย่อ ยังมีชาวกระยาหัง (สวรรค์) พร้อมใจกัน
จุติลงสู่มนุษย์โลกพิภพ ต่างก็มีจุติมาเป็นกษัตริย์ในมนุษย์โลก
คือ ระตุกริปันหนึ่ง ระตุดาหาหนึ่ง ระตุกาหลังหนึ่ง และ
องค์ที่สี่เป็นหญิง ทรงพระนามว่า คันทะลำหรี ทรงผนวชเป็นชี
ซึ่งภาษาชะวาเรียกว่า ปีกู (ภิกษุ?) อยู่ ณ กุหนุง (เขา)
ชื่อว่ากุหนุงวิลิส กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์นี้ ร่วมพระราชบิดา
มารดาเดียวกัน...

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 1)

จากนั้นเริ่มต้นบทละครด้วยฉากท้องพระโรงเมือง
ดาหาทันที

1.2.3 การเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่อง

ประเด็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการปรับเปลี่ยนชื่อเรื่อง กล่าวคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า ปันหยิมisahrang เพื่อจำแนกเรื่อง ปันหยิมะมิhrang และเรื่องปันหยิมisahrang ออกจากกัน และยังมีการปรับเปลี่ยนชื่อเมืองคือ เมืองกูรีปันและกาเกหลัง เป็น กูรีปัน และกาหลัง นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนชื่อของตัวละคร เช่น ฉบับเดิม (อิเหนา ฉบับแปลจาก หิกะยัต ปันหยิ สะมิหลัง) ใช้ชื่อว่า ปันหยิยาเหียงกะสุมา จรกา แต่ในบทละครนี้ ใช้ชื่อว่า ระเด่นอินุกระปาตี (บทละครเรื่องปันหยิมisahrang และรุ่งฟ้าดอยสิงห์) อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนชื่อปวีรารคนสนิท จาก อุบุณ อุบุณ อินหนัง เป็น อุบุณ แอหนัง เปลี่ยนตำแหน่งตัวละครจาก ปาตีห์ เป็น ปาตี และ ปูปาตี เปลี่ยนชื่อจาก เกน บาหยัน เป็นบาหยัน อีกทั้งยังเปลี่ยนชื่อ เกนสำหจิต เป็นสำหจิต แต่อย่างไรนั้นคนไทยก็คุ้นกับชื่อ บาหยัน และ สำหจิต มากกว่าเพราะเป็นชื่อที่ใกล้เคียงกับพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ยังเปลี่ยนแปลงชื่ออื่น ๆ เช่น ตาหมัน เปลี่ยนเป็น สตาหมัน และ บันยารัน สำหริ เป็น สำบันยา รวมทั้งการดัดแปลงคำกริยา คำว่า มะงุมบาหรา เป็น มะงุมมะงาหรา และคำนาม คำว่า ตูหลา ตูอะห์ ในบทละครใช้คำว่า ตูลาปา ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า ตูหลา ปาปา ในพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาของรัชกาลที่ 2 ซึ่งมีความหมายว่า เสนียดและอัปมงคล เป็นต้น (ชลดา เรื่องรักซ์ลิต, 2557)

2. ด้านตัวละคร

ตัวละครมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการทำการแสดงและการดำเนินเรื่อง เนื่องจากจะทำให้ผู้ชมเข้าใจ ประทับใจ ตลอดจนมีความรู้สึกร่วมในการแสดงนั้น ๆ อย่างไรก็ดีบทบาทการแสดงของตัวละคร จะเห็นได้อย่างเด่นชัดก็ต่อเมื่อผู้แสดงมีความสามารถในการถ่ายทอดบทบาทของตัวละคร อีกทั้งบทละครก็ถือว่ามีความสำคัญเช่นกัน ในแง่ส่งเสริมให้ตัวละครได้แสดงบทบาทและอารมณ์ได้อย่างครบถ้วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การสร้างตัวละครให้มีชีวิตชีวา

ในบทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิม
เขตรมงคลได้สร้างตัวละครให้มีชีวิตชีวา มีความสมจริงและให้เหมาะกับการแสดง โดยได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครตามเนื้อเรื่องได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เช่น การถ่ายทอดความตลกขบขัน การทะเลาะวิวาท การก๊วยพาราตี เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะ การสร้างตัวละครให้มีชีวิตชีวาจะช่วยให้เรื่องดูจริงจังและเร้าอารมณ์ให้ติดตามเรื่องได้โดยตลอด ด้วยการกำหนดบุคลิกลักษณะและอารมณ์ของตัวละครให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องได้อย่างมีจังหวะ เพื่อให้คนดูได้รับอรรถรสอย่างเต็มที่

นอกจากนี้การสร้างตัวละครให้มีชีวิตชีวาในบทละครเรื่อง “ปันหยีมิสาหรั่ง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” ยังแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนผ่านการออกภาษา เนื่องจากบทละครทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ดังนั้นจึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ตัวละครมีลักษณะที่สมจริง เสริมให้เรื่องราวในบทละครมีความชัดเจนเหมาะสมยิ่งขึ้น ตลอดจนมีส่วนเสริมให้ละครนั้นดูมีความหนักแน่นและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เช่น มีการใช้ภาษาถิ่น การพูดเป็นจังหวะตามบทบาท เช่น บทเสรำก็จะเขียนให้พูดอยากสะอึกสะอื้นหรือเมื่อตัวละครจะขาดใจสิ้นชีวิตก็จะเขียนให้ตัวละครพูดขาดเป็นห้วง ๆ เพื่อความสมจริง ดังตัวอย่าง

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์ (การใช้ภาษาถิ่น)

รุ่งฟ้า: (พูดกับสุรียา) พี่ชายเข้ามาว่าเป็นสวຍกว่า
สินค้าแ่นะ จะว่าอย่างไรจะ แม่สาวกะเหริ่ง ?

สุรียา : ข้าเจ้าปहु้จู้ฮั่นหยัง เพราะข้าเจ้าปจู้สินค่านี
(ผาเรีองชอบใจลงนึ่งซัดสมาธิเอียงคอถาม)

(ปิ่นหย้ามิสาหรั้งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 169)

เรื่อง ปันหยิมิสาหรั่ง (การพูดเป็นจังหวะตามบทบาท)

ประหม่อม: จัน -- ตะ -- หรา -- ลูก -- รัก -- จะได้ไม่เห็น -- หนา -- แม่ --
 -- อี (สะอึก) ต่อ -- -- ต่อไป -- -- แล้ว, แม่ถูก -- ถูกฆ่า --
 -- ลา -- ลา (สะอึก) ลา -- -- จูบแม่ -- -- ครั้งสุด -- ทำย --
 -- ลูก -- -- ลูกรัก -- -- แม่ -- -- แม่ -- -- ลาแล้ว (กอดจันตะหรา)

(ปิ่นหยัมิสาหรั้งและรู่่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 21)

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์ (การพูดเป็นจังหวะตามบทบาท)

อ้ายฟ้า: (สะอื้น) พ่อขอสัญญาว่าจะทำตามลูกรักของพ่อ
(รูง้ายิ้ม แล้วจับหัตถ์พระบิดาขึ้นทูลเกล้า อ้ายฟ้า เเงยพักตร์
ขึ้นมองท้องฟ้า เหมือนจะวิ่ง วอนเทพเจ้าแห่งแสงสว่าง มิให้
โคจร เพื่อยับยั้งมัจจุราชนันทรัง คักดิ์แล้วก็พุดขึ้นอย่างคร่ำครวญ)
ลูกพ่อ ลูกพ่อ จะให้พ่อทำประการใด ?

สิงหะ: ทำ-ตาม-ที่--ลูกทั้งสอง--ขอ--ไว้--ข้า--เจ้า-จะจง
- - มีอ - - รุ่งฟ้า - ไป - สู่ - - สวรรค์ - -ข้า - - เจ้า - - จะไม่ -
ทอดทิ้ง - - เธอ

(ปิ่นหยิมิสาหรั้งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 218)

2.2 การเพิ่มบทบาทตัวละครประกอบ

ในประเด็นนี้บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมวงค์ได้เพิ่มบทบาทให้แก่ตัวละครประกอบทั้งตัวละครประกอบที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องและตัวละครประกอบที่ช่วยเสริมบรรยากาศในการแสดง ให้การแสดงมีอรรถรสมากขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ตัวละครประกอบที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมวงค์ได้ให้ความสำคัญแก่ตัวละครประกอบอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ตัวละครเอกมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น เช่น ตัวละครที่เป็นพี่เลี้ยง ขุนนาง ข้าราชการต่าง ๆ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่ชวนขบขันเพื่อให้การแสดงนั้น ๆ สนุกสนานยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยผ่อนคลายความเครียดจากเหตุการณ์สำคัญอีกด้วย ดังตัวอย่าง การให้มะเดหวี ตัวละครประกอบ เข้ามาปลอบนางเอกในเรื่อง

เรื่อง ปันหยิมisahวัง

จันตะหรา: ข้าไม่ให้เอาไป ข้าจะกอดของข้าอยู่นี้แหละ
(มะเดหวี ส่ำหิด บายัน เข้าไปประคององค์จันตะหราออกมา)

มะเดหวี: อายะยันดา รับสั่งให้คลุมพระศพไว้ ปล่อยให้
เขาเชิญพระศพขึ้นพระแท่นเสียเถิดนะคะ องค์คืออย่าดื้อ
แม่เห็นพระทัยแล้วว่ารักพระมารดา

บายัน: ทรงเชื่อเสด็จแม่เถิดนะเพคะ

ส่ำหิด: เดี่ยวอายะยันดาจะทรงกริ้วนะเพคะ เจ้านาย
ของส่ำหิดทรงเชื่อส่ำหิดเถิดนะเพคะ

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 23)

2.2.2 ตัวละครประกอบที่เสริมบรรยากาศในการแสดง

นอกเหนือจากตัวละครประกอบที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องแล้ว ยังมีตัวประกอบอื่น ๆ ที่เข้ามาแสดงบทบาทเพียงเวลาสั้น ๆ เพื่อเสริมบรรยากาศในฉากนั้น โดยไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง อย่างไรก็ตาม ตัวละครประกอบที่เข้ามาแสดงบทบาทเพียงสั้น ๆ นี้ จะช่วยสร้างบรรยากาศของการแสดงในแต่ละฉากให้มีชีวิตชีวาและสมจริงยิ่งขึ้น อีกทั้งมีส่วนช่วยเสริมบทบาทของตัวละครและการดำเนินเรื่องที่สำคัญอีกด้วย ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมisahวัง

อาหยัง: ดุชิ ไม่ช่วยข้าจับนี่

ข้าหลวง 1: โอ้, ข้าหลวงไล่จนเหนื่อยแล้ว (อาหยังผลักไป)

ผลึกมา ข้าหลวงเลยหนีไป แอบนินทา)

ข้าหลวง 2: (กำลังหอบอยู่) แหม, เหนื่อยเกือบตาย ฉันทจับไม่ได้นี่

ข้าหลวง 3: ดูเถอะเธอ นายเราละเป็นอย่างนี้แหละ จะเอาอะไรเอาให้ได้ดังพระทัย

อาหยัง: (ตามมาพบข้าหลวงกำลังนินทาก็ไล่ทุบ) ดุชิหนีมา ยืนแอบเสียได้ไม่เห็น

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 10)

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

หัวหน้ากะเหรี่ยง: ถ้าเช่นนั้นก็เริ่มเดินทางเถิด ข้าเจ้าจะจัดให้คนของข้าเจ้านำไปส่งให้ถึงที่ (แล้วเฒ่ากะเหรี่ยงก็จัดขบวนจรรรจ์จำนวนหนึ่งพร้อมด้วยม้า ส่งให้อารักขานางให้ปลอดภัย)

สุรียา: ข้าเจ้าขอลาไปก่อน ขอขอบคุณท่านอย่างสูง
ในความอารีครั้งนี้ หากเสร็จธุระแล้วบางทีข้าเจ้าจะมาเยือนท่านอีก
(แล้วสุรียาก็เริ่มออกเดินทางแต่เพลานั้น)

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 234)

จะเห็นได้ว่าการสร้างตัวละครมีความสำคัญ
ต่อการแสดงละครอย่างยิ่ง ในแง่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง และ
เปิดโอกาสให้ตัวละครได้แสดงบทบาท บุคลิก และลักษณะนิสัยได้
อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามการสร้างตัวละครที่ดีก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้
เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผลและดึงดูดผู้ชมให้ติดตามมากยิ่งขึ้น

3. ด้านการใช้ภาษา

บทละครเรื่อง “ปันหยิมisahวัง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์”
ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมวงศซึ่งถือเป็นวรรณคดี
การแสดง ได้สะท้อนให้เห็นการเลือกใช้คำในการประพันธ์ได้อย่างเหมาะสม
มีความเรียบง่ายแต่ยังคงไว้ซึ่งความงามอย่างวรรณคดี กล่าวคือ มีการใช้ภาษา
พูดผสมผสานกับการใช้คำราชาศัพท์ การใช้คำหยาบ คำชวนชบช้น

ผู้นิพนธ์บทละครบทละครเรื่อง “ปันหยิมisahวัง” และ
“รุ่งฟ้าดอยสิงห์” ได้ใช้ภาษาพูดทั้งในบทบรรยายและในบทสนทนา ทั้งที่
เป็นบทเจรจาและบทร้อง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ชมให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน
ตลอดจนสะดวกต่อการดำเนินเรื่องด้วย

การใช้ภาษาพูดในการบรรยายความ ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมisahวัง

เมื่อนั้น ปันหยิมייםแยมแจ่มใส
จึงชวนสองบุษบាយใจ เสด็จไปขึ้นรถแก้วสุรภาพ ฯ

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 50)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้ภาษาพูดในการบรรยายความในคำว่า “ยิ้มแยมแจ่มใส” เพื่อสื่อความหมายว่าปณิธานอันดีการใช้ภาษาพูดบรรยายเช่นนี้เป็นการสื่อความหมายถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

(พม่าโลม)

ครั้นถึงจึงเข้าไปเฝ้าบังคม	ก้มเกล้าเล้าถวาย
ข้ากับสิงหะพีชาย	คัมทำยกองหลังรังพล
พบพวกไทยใหญ่ช่มอยู่	ลูกสองต่อสู้นั้นแดกรัน
พวกเราเหล่าที่อพยพ	ประจันเช่นฆ่ากระจายไป
พาดพันหัวขาดหลายคน	มันพบเช่นฆ่าตักชัย
ทหารหญิงชายบลัลย์	โหดร้ายไม่เมตตาปราณี

(ปณิธานสังขารและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 160)

จากตัวอย่างข้างต้น คำว่า “พาดพัน” หมายถึง การต่อสู้ที่ใช้อาวุธมีคม ผู้ประพันธ์ใช้การบรรยายเป็นภาษาพูด เพื่อสื่อความหมายที่ชัดเจนให้ผู้ชมสามารถรู้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่มีความอันตราย

การใช้ภาษาพูดในบทสนทนา ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปณิธานสังขาร

กิริปัน: อินุลูกรัก มีลูกมีเมียเสียสักทีจะดีกระมัง
(กับประไหมสุหรี) อะดินดาจะเห็นด้วยไหม ?

ประไหม: แล้วแต่สังขารจะทรงโปรดเกิดเพคะ

กิริปัน: วายังไง ? อยากจะมีเมียหรือยัง อาเยจะได้ไปขอเขาให้

อินุ : แล้วแต่อาเยยันดาจะทรงโปรดเกล้า ฯ

(ปณิธานสังขารและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 14)

จากตัวอย่างข้างต้น บทสนทนาของกิริป็นเป็นการใช้คำบรรยายตรง ๆ โดยใช้คำว่า “เมีย” ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมแก่พฤติกรรมของตัวละคร และแสดงถึงความสนิทสนมในความสัมพันธ์พ่อและลูกระหว่างกิริป็นและอินุ และเป็นการเพิ่มความสนุกสนานให้เรื่องอีกด้วย

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

รุ่งฟ้า: มะขึ้น คำแล้วไปอาบน้ำอาบท่าพักผ่อน
หลับนอนเสียไป (หันไปทางพวกข้าหลวง) พวกเจ้าก็เหมือนกัน
ไปพักผ่อนเสียไป (พวกข้าหลวงถวายเป็นคัมแล้วคลานออกไป)

(ปันหิมีสาหรงและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 186)

จากตัวอย่างข้างต้น ใช้ภาษาพูดในบทสนทนา ในคำว่า “อาบน้ำอาบท่า” เป็นภาษาพูด ซึ่งเป็นภาษาที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้สื่อความหมายเข้าใจง่ายและชัดเจน และผู้ชมสามารถเข้าใจได้

ทั้งนี้ นอกเหนือจากตัวอย่างดังกล่าวมาแล้ว การใช้ภาษาพูดอาจจะเห็นได้อย่างเด่นชัดทั้งจากการใช้คำอุทาน การเน้นเสียง การใช้คำลงท้าย การใช้ภาษาถิ่น การใช้คำซ้ำ ตลอดจนการใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งการใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยให้ผู้ชมเกิดจินตนาการร่วมไปกับตัวละครและสภาพสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ ด้วย

ลักษณะเด่นในการใช้ภาษาเพื่อการนิพนธ์บทละครอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ภาษาพูดผสมกับคำราชาศัพท์ จัดว่าเป็นการไม่เคร่งครัดในการใช้คำราชาศัพท์ซึ่งพบในบทละครทั้งสองเรื่อง

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมวงคล ได้ใช้คำในการประพันธ์ได้อย่างเหมาะสม มีความเรียบง่ายแต่ยังคงไว้ซึ่งความงามอย่างวรรณคดี กล่าวคือ มีการใช้ทั้งภาษาพูดอย่างสามัญชนและการใช้คำราชาศัพท์ เพื่อให้สอดคล้องกับบทละครซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ

ชนชั้นกษัตริย์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทรงต้องการให้ผู้ชมเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมisahวัง

ปันหยี: เมื่อคืนเป็นอย่างไร บรรทมหลับดีหรือพระเจ้าค่ะ

อินุ: หลับสบายมาก ชวนแขกมาแล้วชวนนอนเป็นเพื่อน
ด้วยไม่ยกนอน ทั้งให้เพื่อนคนเดียว

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 59)

จากตัวอย่างข้างต้น อินุใช้คำกริยาว่า “นอน” แทนคำว่า บรรทม จะเห็นว่าในบทพระนิพนธ์ อินุ นั้นไม่เคร่งครัดในการใช้คำราชาศัพท์ เมื่อสนทนากับปันหยี ทั้งนี้เป็นการแสดงออกถึงความสนิทสนมและความรักที่อินุมีต่อปันหยี

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

อินทรปัต: พ่อจะคิดดู (นิ่งคิด)

(พม่าไชยา)

หมื่นดาวเรืองเมียรัก	ฉิวพัทตร์เสร์าสลตมตราตรี
ไทยใหญ่ไม่หยุดราวี	จำต้องตามตีต่อกร
นางไครไผ่ผันสันติสุข	เป็นทุกข์เฝ้าทอดฤทัยถอน
เจ้าห่วงผัวลูกเฝ้าวิงวอน	ให้ส่งทูตจรรไปเจรจา ฯ

(ปันหยิมisahวังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 160)

จากตัวอย่างข้างต้น อินทรปัตใช้ คำว่า “เมีย” แทนคำว่า พระมเหสี ใช้คำว่า “ผัว” แทนคำว่า พระสวามี และใช้คำว่า “ลูก” แทนคำว่า พระโอรส ทั้งนี้เป็นการสื่ออารมณ์ความรู้สึกระหว่างตัวละครที่มีต่อคนในครอบครัวจึงใช้ภาษาชาวบ้านแทนการใช้คำราชาศัพท์

ทั้งนี้ในบทละครต้องการแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ก็เป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา มีความบกพร่องได้ดังเช่นบุคคลทั่วไป บทบาทตัวละครจึงได้มีการใช้คำสามัญ คำราชาศัพท์แบบชาวบ้าน อีกทั้งผู้ชมส่วนใหญ่ก็เป็นชาวบ้านในละแวกนั้น ไม่ได้มีความรู้เรื่องคำราชาศัพท์มากนักเพื่อการสื่อสารให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจผู้ประพันธ์จึงได้ใช้คำที่สามารถเข้าใจได้ง่าย

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำหยาบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความบันเทิง ส่งเสริมการดำเนินเรื่องให้มีความสนุกสนานและให้ผู้ชมเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมisahรัง

ลิฏ: ใครทำลูก บอกมาซิ ใครทำลูก ?

อาหยัง: (สะอื้นพลางพูด) หยิงเจ็บใจระเด่นจันตะหรา

กับประไหมสุหรีแม่

เขายืมเยาะหยิงต่าง ๆ เมื่อเห็นหน้าหยิงทีไร

ลิฏ: อินางประไหมสุหรีกับลูกของมันนะรี ?

อาหยัง: เพคะ, อาเยะยันดากำลังโปรดเขาทั้งแม่ทั้งลูก

ตั้งแต่ได้รับตุนาหงัน

ของระเด่นอินดูได้หน้าได้ตาปลื้มใจกันใหญ่ทั้งก๊ก

แม่มะเดหวีก็พลอยไปด้วย

(ปันหยิมisahรังและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 17)

จากตัวอย่างข้างต้น ลิฏ ใช้คำว่า “อี” เรียกนำหน้าชื่อนางประไหมสุหรี ซึ่งคำว่าอินั้นเป็นคำนำหน้าเรียกชื่อผู้หญิงที่แสดงถึงความดูหมิ่นและเหยียดหยาม จะเห็นได้ว่าตัวละครลิฏนั้นกำลังดูหมิ่นนางประไหมสุหรี จึงได้เรียกคำนำหน้าชื่อเช่นนั้น

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

สร้างโต: อะไรงัน สุรียา จันทรา ?

จักกะ: อย่าเลือก

สร้างโต: (ดั่ง) มึงว่าแม่นางจันทราไม่ใช่หรือ ?

จักกะ: (สะดุ้ง) อ้ายสร้างโต กูบอกมึงก็หนแล้วว้า

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับแม่นางไม่ให้อิงไป

สร้างโต: ก็เหมือนกันแหละ กูก็บอกมึงก็หนแล้ว

เมื่อจะพูดสิ่งใดมีแต่เหตุแล้วไม่มีผล อย่าพูดดีกว่า จงจำไว้ ภาษิต
กูที่เคยสอนมึงมีว้า คนฉลาด คือนิ่ง ฟัง แล้วดูด้วยตา

(ปณฺหิมิสาทรงและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 246)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำหยาบ ในคำว่า “เลือก” หมายถึง การยุ่งเรื่องของคนอื่น และใช้คำสรรพนาม “กู” “มึง” ในการสนทนาระหว่างตัวละคร แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละครที่มีความสนิทสนมกันอีกด้วย

การใช้คำหยาบนอกจากจะแสดงถึงพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร การใช้คำหยาบในบทประพันธ์ยังสามารถสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมได้ เช่น การใช้คำด่า การล้อเลียน เพื่อเพิ่มอารมณ์ของละครให้เกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

นอกจากการใช้คำหยาบเพื่อให้เกิดอารมณ์ในการรับชมแล้วยังมีการใช้ถ้อยคำเชิงขบขันเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือหนึ่งในจุดมุ่งหมายของการแต่งวรรณคดีการแสดงคือเพื่อให้ความบันเทิง ความสนุกสนานแก่ผู้ชม ดังนั้นจึงมักจะปรากฏการสร้าง ความตลกสนุกสนานจากบทบาทพฤติกรรมการแสดงออกของตัวละคร รวมถึงการใช้ภาษาที่นำเสนอเน้นให้เห็นการนึกคิด บุคลิกลักษณะ กิริยาท่าทางซึ่งการใช้คำขบขันนี้มีความสำคัญในแง่ช่วยส่งเสริมให้การแสดงเกิดการสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

เรื่อง ปันหยิมิสาหรั้ง

อินุ: เจ้านีช่างอ่อนหวานนี้กระไร หวานจับใจพี่ มาเถอะ
เราไปด้วยกัน (ต่างคนจับมือกันและแยกกันขึ้นม้าเดินเคียงกันไป
ไปยังยะรุเดะ) พี่ยะรุเดะพี่จึงสั่งทหารของเราให้หยุดรบได้

ยะรุเดะ: พระเจ้าคะ (หันไปสั่งทหาร) ทหารพักอาวุธจาก
หมู่ทางขวาขยายแถวพัก

ประสันตา: บอกไม่เชื่อเห็นไหม เปลี่ยน ร. รบ เป็น ร.
รักแล้วไหมละ

อินุ: อตพุดไม่ได้ ขึ้นนั่งเป็นนอกแตกตาย

ประสันตา: แหม ปันหยิมินะ ถ้าเป็นผู้หญิงละก็ – ฮือ
นี่เป็นชายยังแค่นี้

ปุนตา: คูชี ทรงม้าเคียงกันราวกับดาวสองดวงที่สุกใส
เคียงเดือน

อินุ: พวกพี่นี่ละก็ เรากียิ่งกระดากอายอยู่พูดอยู่ได้
(เพลงแขก)

(ปันหยิมิสาหรั้งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 57)

เรื่อง รุ่งฟ้าดอยสิงห์

มะโป้: (ทำหน้าฉงน) ท่านจะเหมาหมคนี่ทีเดียวหรือ ?

สุริยา: ถูกแล้ว เหมาหมคนี่แหละ ท่านแปลกใจไรเราคเนว้า
สินค้าทั้งหมดราคาดังไม่เกินกว่าทองคำหนึ่งแท่ง (ควักทองออกมา
จากย่าม 3 แท่ง) เราให้ท่านทั้งสามแท่ง จะพอไหม ?

มะโป้: (ตาโพล่งตะลึงตาลานรับทองมือสั่น) โอ สามแท่ง
เทียววรี เป็นพระคุณที่สุด ดีเหลือเกินข้าจะได้ไม่ต้องเหนื่อยแรง
ไม่ต้องนำสินค้าไปขายถึงไทยใหญ่ ที่ท่านกรุณาให้ นี้ ก็เกินแล้ว

(ปันหยิมิสาหรั้งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์, 2500, น. 163)

จากตัวอย่างในเรื่องปันหยีมิสาหรั่งและรุ่งฟ้าดอยสิงห์ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำชวนชบขันนั้นมีความสำคัญ ในการสร้างความบันเทิงแก่ผู้ชม ซึ่งคำชวนชบขันส่วนมากจะเป็นคำสามัญทั่วไป ที่ผู้ชมสามารถเข้าใจได้อย่างง่าย ไม่มีความซับซ้อน ดังเช่น พฤติกรรม ตัวละคร เพศ การใช้คำหยาบ เพื่อสร้างความชบขันแก่ผู้ชม ซึ่งนับว่าเป็นคุณค่าการใช้ภาษาที่เอื้อให้การแสดงมีอรรถรสสมบูรณ์มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าบทละครเรื่อง “ปันหยีมิสาหรั่ง” และ “รุ่งฟ้า ดอยสิงห์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑล มีคุณค่า ด้านการเป็นวรรณคดีการแสดงอย่างเด่นชัด เนื่องจากมีความกระชับรวดเร็ว เน้นบทที่ให้ความบันเทิงสนุกสนานแก่ผู้รับชม เลือกใช้ภาษาในการประพันธ์ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับการทำการแสดงละคร ตลอดจนได้คำนึงถึง ผู้ชมเป็นสำคัญ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวีเคราะห์บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิม เขตมณฑลในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของบทละครในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑลในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเพื่อการแสดง อันประกอบไปด้วยคุณค่าด้านเนื้อหา ด้านตัวละครและด้านการใช้ภาษา ซึ่งมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ให้เหมาะสม กับการแสดงมากขึ้น ดังที่ สุดารัตน์ กัลยา (2540) ได้กล่าวว่า ลักษณะ ของบทละคร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑลทรงนิพนธ์ เป็นร้อยแก้วบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ สลับกลอนบทละคร โดยลำดับฉาก ตามลำดับเหตุการณ์ มีบทร้องและเพลงประกอบการดำเนินเรื่องทำให้ เนื้อเรื่องน่าสนใจ บทละครเรื่องนี้เหมาะกับการแสดงกลางแจ้ง โดยเสด็จ พระองค์หญิง ทรงออกแบบฉากโดยอาศัยสถานที่จริงในวังเป็นส่วนสำคัญ ในการรังสรรค์ฉาก

การวิเคราะห์บทละครเรื่อง “ปันหยีมิสาหรั่ง” และ “รุ่งฟ้าดอยสิงห์” พระนิพนธ์ในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมงคลในแง่ของคุณค่า พบว่าบทละครของพระองค์ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังปรากฏแนวคิดต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย คือมีการสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับสังคม ค่านิยมของคนในสมัยนั้น เช่น การละเล่นเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าหรือคนในท้องถิ่นซึ่งได้รับความนิยมจากผู้คนในเมืองหลวงที่อยู่ในยุคดังกล่าว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทละครนี้กับวรรณกรรมการแสดงเรื่องอื่น ๆ ที่ต่างยุคสมัยและอยู่ในยุคสมัยเดียวกัน ถึงเรื่องของการใช้สำนวนทางภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องนั้นๆ ว่ามีลักษณะเหมือนต่างกันอย่างไร

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเชตรมงคล” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2545). *สื่อบันเทิง: อำนาจแห่งความไร้สาระ*. กรุงเทพฯ: ออล อีเก้นท์ พริ้นท์.
- เฉลิมเขตมมงคล, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2500). *ปณิธิมิสาหรั้ง และรุ่งฟ้าดอยสิงห์*. กรุงเทพฯ: อักษรประเสริฐ.
- ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, (2557, กรกฎาคม - กันยายน). ปณิธิมิสาหรั้ง: บทละครเรื่องอิเหนาอีกสำนวนหนึ่งของไทย. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*. 39(3), 214-236.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2494). *พิธีไหว้ครู ตำราครอบโคลนละคอน พร้อมด้วยตำนาน และคำกลอนไหว้ครูละคอนชาตรี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- นิดา มีสุข. (2543). *วรรณคดีการละคร*. สงขลา: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิณา วิสเพ็ญ. (2549). *วรรณคดีการละคร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2555). *ลูกท้าวหลานเธอ ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ในราชสำนัก*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุตารัตน์ กัลยา. (2540). *การแสดงที่วังมัจฉะสถาน*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- เสาวนิต วิงวอน. (2555). *วรรณคดีการแสดง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์.